

Социальная работа. Ювенология. Социокинетика. – 2012. – Том 18. – №21. – С. 151-154.

8. Санникова С.В. Компетентностная модель специалиста в системе профессиональной подготовки / С.В. Санникова // Вестник ЮурГУ. – 2012. – №4. – С. 65-69.

*Слободянюк М.Г., магистрант 2-го року підготовки,
спеціальність «Соціальна робота»,
Вінницький інститут Університету «Україна»
Науковий керівник: Давиденко Г.В., д.пед.н., доцент,
Вінницький інститут Університету «Україна»*

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ГРОМАДЯНАМ ПОХИЛОГО ВІКУ

FEATURES OF PROVIDING SOCIAL SERVICES TO CITIZENS OF THE PAST AGE

Анотація. У даній статті розглянуто актуальні питання – розмежування та особливості надання соціальних послуг громадянам похилого віку. Актуальність теми полягає в тому, що люди похилого віку потребують особливої уваги й не завжди знають й розуміють, які послуги і як мають надаватись.

Ключові слова: соціальне обслуговування, громадяни похилого віку, класифікація соціальних послуг.

Abstract. In this article the urgent issues are considered such as the distinction and features of providing social services to the elderly. The urgency of the topic lies in the fact that the elderly need special attention and do not always know and understand what services and how they should be provided.

Keywords: social service, elderly people, classification of social services.

Постановка проблеми. Прийнявши у 2003 році Закон України «Про соціальні послуги» [1], депутати здійснили справжній переломний момент у функціонуванні всієї системи соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Звісно, цей Закон сприяв повній модернізації моделі соціального обслуговування в Україні. Адже нарешті вона почала відрізнятись від вже відомої радянської й наблизилась до такої бажаної європейської моделі. Також він надав визначення таким поняттям загальновідомим на сьогодні поняттям, як «соціальне обслуговування» і «соціальні послуги», чітко визначивши їхні правові категорії. Звісно, ми не можемо стверджувати, що до 2003 року в Україні не існувало сфери надання соціальних послуг, адже ще з радянських часів державні та комунальні заклади надавали ряд

послуг, які за певними ознаками можна віднести до соціальних. Цей Закон звісно зачепив одну із незахищених верст населення – людей літнього віку. Які особливості надання таких послуг цій категорії громадян та чи дотримуються їх одне з головних питань, які варто дослідити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи наведену проблему, не можна не відзначити, що видовий поділ соціальних послуг людям похилого віку в Україні розроблений як на теоретично-науковому, так і на законодавчому рівні. Працюючи над даним матеріалом ми звернулись до праць науковців, які займалися дослідженням видового розподілу соціальних послуг, а саме: Є. Астрахан, М. Захаров, Е. Тучкова, П. Пилипенко, В. Бурак, С. Синчук, Б. Сташків, М. Філіппова, Я. Фогель, М. Янтураєва та інші.

Формулювання цілей статті. Постановка завдання: полягає у виокремленні та вивченні основних видів соціальних послуг для громадян похилого віку в Україні. Також важливо відокремити їхні критерії та класифікацію та дати характеристику окремих соціально-побутових послуг для громадян похилого віку.

Вклад основного матеріалу. Найбільший вклад у науково-теоретичні розробки класифікації соціальних послуг вніс Яків Фогель. Він писав: «Наведені в спеціальній літературі різні групування послуг мають той недолік, що автори виходять тільки із зовнішніх ознак послуг і, звичайно, класифікують їх лише за найменуваннями. Така позиція є зрозумілою, оскільки поділ соціальних послуг за критеріями, які б розкрили, наприклад, призначення, мету, спрямування соціальних послуг, сприяв би більш досконалому сформуванню їх системи. Однією із підстав для класифікації соціальних послуг він визначає форму їх надання, поділяючи на такі види: 1) послуги в натуральній формі; 2) послуги у формі особистого обслуговування» [2, с. 45]. Ми вважаємо, що соціальну реабілітацію можна використати як напрям надання реабілітаційних послуг, які своєю чергою є видом соціальних послуг. Залежно від форм реабілітації Яків Фогель виділяє відповідні їм групи послуг із матеріального забезпечення і соціально-побутової реабілітації, соціально-трудової чи професійної реабілітації, медичної реабілітації, соціально-культурного обслуговування. У кожній із названих груп соціальних послуг автор вирізняє послуги, надані в галузях загальної сфери обслуговування, але на умовах, установлених тільки для непрацевдатних, і комплекс спеціальних послуг, призначених винятково для цієї категорії громадян. Так, наприклад, послуги, пов'язані з наданням матеріального забезпечення і соціально-побутової реабілітації, він класифікує на: 1) комплекс спеціальних послуг (забезпечення пенсіями, обслуговування в стаціонарних установах соціального забезпечення, інші форми, зокрема із наданням їх за фактом проживання).

Вивчаючи різноманітність видів соціальних послуг для громадян похилого віку в Україні, не можемо оминати слова завідувача кафедри адміністративного і господарського права юридичного факультету ХДУ, кандидат юридичних наук, доцента Андрія Аркадійовича Казанчана, який казав: «Необхідність сприйняття соціальних послуг як елементу цілісної структури соціального забезпечення в цілому. Зокрема, саме ж соціальне обслуговування має обмежуватися виключно послугами,

роботами, заходами, які вчиняються на користь та в інтересах літніх осіб. Послуги, робота характеризуються тим, що в ході них відбувається активна фахова діяльність працівників соціальних, медичних, освітніх та інших установ, організацій, підприємств, які реалізують свої професійні вміння, навички щодо соціального обслуговування громадян» [3, с. 30-31]. Спираючись на його думку, варто сказати про те, що соціальне обслуговування, змістом якого є надання соціальних послуг, може поєднуватися (надаватися разом) з іншими видами соціального забезпечення у вигляді забезпечення допомогоюми, компенсаціями (грошове забезпечення), натурального забезпечення [3, с. 43].

В свою чергу К.Н. Гусов у підручнику «Право соціального забезпечення» для кожного виду соціального обслуговування наводить конкретний перелік послуг. Так, стаціонарне соціальне обслуговування, напівстаціонарне обслуговування, соціальна допомога вдома здійснюються шляхом надання фактично однакових послуг: матеріально-побутових послуг; послуг, пов'язаних із організацією харчування, побуту, дозвілля; послуг, пов'язаних із соціально-медичним та санітарно-гігієнічним обслуговуванням; послуг, пов'язаних із соціально-трудою реабілітацією; правових послуг [5, с. 207]. З цього ми бачимо, що автор застосовує різні критерії класифікації соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні на відповідні види. Кожна із цих класифікацій є, безумовно, обґрунтованою і має практичне значення під час охарактеризування соціальних послуг, оскільки виокремлює важливі сутнісні риси соціальних послуг та окреслює їх соціальне призначення. Проте, на нашу думку, увагу слід приділити дослідженню саме законодавчо визначеному поділу соціальних послуг літнім людям в Україні, оскільки саме законодавчий поділ закріплює офіційно виражену волю держави, та саме навколо законодавчого поділу соціальних послуг на види будується вся система надання соціального обслуговування громадянам похилого віку. Як уже зазначалося вище, ключовим та основоположним законом, який регламентує правовідносини щодо надання соціальних послуг літнім людям в Україні, є насамперед Закон України «Про соціальні послуги».

Відповідно до ст. 5 Закону [1] можуть надаватися такі види соціальних послуг:

- соціально-побутові послуги – забезпечення продуктами харчування, м'яким та твердим інвентарем, гарячим харчуванням, транспортними послугами, засобами малої механізації, здійснення соціально-побутового патронажу, соціально-побутової адаптації, виклик лікаря, придбання та доставка медикаментів тощо;

- психологічні послуги – надання консультацій із питань психічного здоров'я та поліпшення взаємин із навколишнім соціальним середовищем, застосування психодіагностики, спрямованої на вивчення соціально-психологічних характеристик особистості, з метою її психологічної корекції або психологічної реабілітації, надання методичних порад;

- соціально-педагогічні послуги – виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, організація індивідуального навчального, виховного та корекційного процесів, дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності тощо, а також залучення до

роботи різноманітних закладів, громадських організацій, заінтересованих осіб;

- соціально-медичні послуги – консультації щодо запобігання виникненню та розвитку можливих органічних розладів особи, збереження, підтримка та охорона її здоров'я, здійснення профілактичних, лікувально-оздоровчих заходів, працетерапія;

- соціально-економічні послуги – задоволення матеріальних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, що реалізуються у формі надання натуральної чи грошової допомоги, а також допомоги у вигляді одноразових компенсацій;

- юридичні послуги – надання консультацій із питань чинного законодавства, здійснення захисту прав та інтересів осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, сприяння застосуванню державного примусу і реалізації юридичної відповідальності осіб, що вдаються до протиправних дій щодо цієї особи (оформлення правових документів, захист прав та інтересів особи, інша правова допомога тощо);

- послуги з працевлаштування – пошук підходящої роботи, сприяння у працевлаштуванні та соціальне супроводження працевлаштованої особи;

- інформаційні послуги – надання інформації, необхідної для вирішення складної життєвої ситуації (довідкові послуги); розповсюдження просвітницьких та культурно-освітніх знань (просвітницькі послуги); поширення об'єктивної інформації про споживчі властивості та види соціальних послуг, формування певних уявлень і ставлення суспільства до соціальних проблем (рекламно-пропагандистські послуги); інші соціальні послуги [3].

На основі вищевикладеного, слід зауважити, що законодавцем не обмежено коло соціальних послуг для людей літнього віку в Україні, що свідчить про високу здатність законодавства в зазначеній сфері пристосовуватися до нових соціальних реалій та враховувати нові і непередбачувані соціальні ризики. Крім того, слід зауважити, що зазначена вище стаття Закону містить видовий перелік соціальних послуг за сферами їх надання та виділення основних сутнісних рис кожного виду соціальних послуг.

Дослідивши дане питання ми зрозуміли, що важко виділити найбільш необхідний вид соціальних послуг для громадян похилого віку, адже кожен соціальний ризик та життєва ситуація, у якій опиняється літня людина є індивідуальними та потребують особистісного підходу та добору найбільш доцільного виду соціальних послуг.

У контексті соціального обслуговування такої категорії населення як люди похилого віку, важливу роль відіграють соціально-побутові послуги, які за своїми характеристиками та значимістю за такого соціального ризику, як старість, виходять для людини похилого віку на одне з перших місць у її життєзабезпеченні. Так, Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» від 29.12.2009 №1417 [6] деталізує соціально-побутові послуги, які надають відділення соціальної

допомоги територіального центру соціального обслуговування вдома, до яких належать:

- приготування (допомога в приготуванні) їжі вдома, годування, доставка гарячих обідів, зокрема з їдалень, кафе, інших закладів ресторанного господарства;
- придбання та доставка товарів із магазину або базару, доставка книг, газет, журналів, медикаментів за кошти громадян, які обслуговуються;
- виклик лікаря, надання допомоги в проведенні періодичних медичних оглядів та госпіталізації, відвідування хворих у закладах охорони здоров'я, організація консультацій лікарів та інших спеціалістів;
- допомогу прибиранні приміщення, пранні білизни, дотриманні особистої гігієни, виконанні різних видів дрібних ремонтних робіт у приміщенні, ремонті одягу та взуття, забезпеченні паливом;
- оформлення документів на отримання субсидій на оплату житлово-комунальних послуг та інших видів соціальної допомоги, внесення платежів;
- читання преси;
- допомога в обробітку присадибних ділянок (площа обробітку присадибних ділянок визначається разом із місцевим органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування, але не більш як 0,02 гектара);
- оформлення документів на санаторно-курортне лікування, влаштування до будинку-інтернату чи стаціонарного відділення територіального центру, геріатричного будинку-інтернату, пансіонату для ветеранів війни і праці, психоневрологічного інтернату, будинку для ветеранів, інших соціальних закладів;
- сприяння в забезпеченні необхідними технічними та іншими засобами реабілітації;
- оформлення замовлень та організація контролю за своєчасним і якісним наданням послуг підприємствами торгівлі, ресторанного господарства, побуту, зв'язку, службами житлово-комунального господарства, закладами культури, сільськогосподарськими підприємствами тощо;
- створення умов для посильної праці, організації трудової терапії вдома;
- вирішення за дорученням громадян, які обслуговуються, питань у державних органах, на підприємствах, в установах і організаціях тощо [4].

Висновки. Отже, підводячи підсумки можна сказати, що законодавство України закріплює достатньо великий перелік соціальних послуг людям літнього віку в Україні. З-поміж усіх видів соціальних послуг, соціально-побутові, за правом виходять на одне із провідних місць у забезпеченні нормальної життєдіяльності людей похилого віку, оскільки є найбільш наближеними до повсякденного життя досліджуваної категорії людей та покликані вирішити їх найнагальніші первинні потреби, пов'язані з достатнім рівнем життя та забезпеченням гідного існування.

Список використаних джерел

1. Про соціальні послуги : Закон України від 19.06.2003 р. №966-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №45. – Ст. 358.

2. Фогель Я. Социальное обслуживание инвалидов / Я. Фогель. – М. : Юрид. лит., 1986. – 176 с.

3. Казанчан А. Соціальне обслуговування як вид соціального забезпечення громадян України / А. Казанчан // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2013. – Вип. 2. – С. 42-44.

4. Захаров М., Тучкова Є. Право соціального забезпечення : Підручник / М. Захаров, Є Тучкова. – К. : БЕК, 2001. – 576 с.

5. Тофтїсова-Матерон Р. Соціальні послуги: як побудувати українську модель на європейських підходах / Р. Тофтїсова-Матерон, М. Дїмїтрова, К. Ньюмен. – К. : Проект ТАСІС «Посилення рег. соц. послуг в Україні», 2006. – 225 с.

6. Про деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 р. №1417 // Урядовий кур'єр. – 2010. – №10.